

Τι γίνεται με εκείνη την υπόθεση του σοσιαλισμού;

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΖΑΓΑΡΑ

» «Τι θα γίνει με εκείνη την υπόθεση του σοσιαλισμού;» Ένα ερώτημα που βασάνιζε για δεκαετίες τους αριστερούς, αλλά απαξιώθηκε μαζί με τις ζωές χιλιάδων ανθρώπων, στα ερείπια της οικονομικής και πολιτικής κρίσης, απουσιάζοντας χαρακτηριστικά από τον λόγο του ΣΥΡΙΖΑ. Σήμερα, μάλλον παραπέμπει σε μια φιλολογικού ή ακαδημαϊκού τύπου συζήτηση, μακριά απ' την κεντρική πολιτική σκηνή και τις ανάγκες των πολιτών.

Αποτελεί παράδοξο, ενώ η κρίση διαπερνά κάθε πτυχή της καθημερινότητας, να μην συζητείται καν αυτό που, από τον 19ο αιώνα, διακηρύχθηκε ως η κίνηση που οδηγεί σε μια αταξική κοινωνική θέσμιση, μια κοινωνία όπου ο καθένας προσφέρει ανάλογα με τις δυνατότητές του και στον καθένα προσφέρεται ό,τι αντιστοιχεί στις ανάγκες του.

Περίοδος μεταβατική. Ζούμε σε κοινωνίες αβίωτες, όπου συνυπάρχουν ο πλούτος και η φτώχεια, η κλιδή και η εξαθλίωση. Τα τεχνολογικά θαύματα στρώνουν τον δρόμο σε μια ιλιγγιώδη παραγωγικότητα, τη στιγμή που τα δύο τρίτα της ανθρωπότητας σαπίζουν μέσα στην υπανάπτυξη, τη φτώχεια και την αρρώστια. Σε κοινωνίες που κατάφεραν να κατακτήσουν υψηλά επίπεδα ευμάρειας, αλλά σήμερα θέτουν σε αμφισβήτηση τους ίδιους τους όρους ύπαρξής τους.

Στην Ελλάδα δεν σπάνιζαν –ούτε και τώρα σπανίζουν– οι αντιλήψεις, ακόμα και στην Αριστερά, για την κοινωνική καχεξία της εργατικής τάξης, την τριτοκοσμικού τύπου δομή της ελληνικής κοινωνίας, περί «μικρομεσαίας δύσμορφης ανάπτυξης» και «δημοσιούπαλληλικού παραδείσου». Ωστόσο, η καπιταλιστική ολοκλήρωση επέληξε στην Ελλάδα. Καθυστερημένα ή στρεβλά, αλλά επέληξε: αναπτύχθηκε ο δευτερογενής τομέας, επεκτάθηκε η μισθωτή εργασία, επικράτησε το βιομηχανικό μοντέλο στην οργάνωση της παραγωγής, το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο δέσποζε για χρόνια στην οικονομία, ο πληθυσμός αστικοποιήθηκε, το κράτος υπήρξε μοχλός αναπαραγωγής του κεφαλαίου, η ντόπια αγορά ενσωματώθηκε στην παγκόσμια και οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους εξασφάλισαν σε μεγάλο βαθμό, την αναπαραγωγή των σχέσεων παραγωγής.

Σήμερα διανύουμε μια μεταβατική περίοδο, τόσο πανευρωπαϊκά όσο και στη χώρα μας, όπου η εργασία, ο χώρος και ο χρόνος της παραγωγικής διαδικασίας αλλάζουν ριζικά, ενώ η εξατομίκευση θριαμβεύει έναντι του συλλογικού. Ο καπιταλισμός συνεχίζει να βρίσκει διόδους, παρά τις προβλέψεις περί διαφαινόμενου «τέλους του παλαιού καθεστώτος», να αναπτύσσεται με διαφορετικές μορφές και προς άλλες κατευθύνσεις.

Η απονέκρωση του αριστερού λόγου. Για χρόνια η Αριστερά περιτριγύριζε στα συντρίμια του τείχους του Βερολίνου νοσταλγώντας τη χαμένη ουτοπία και τις επαναστάσεις του παρελθόντος, σε ένα κενό στρατηγικής, που προσπαθούσε να καλύψει με λέξεις. Ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» όχι μόνο δεν έφερε την κοινωνική απελευθέρωση, τη δικαιοσύνη και την ισότητα, αλλά στο όνομά του αναδείχθηκαν καθεστώτα ανελεύθερα, καταπιεστικά και εκμεταλλευτικά. Τα κομμουνιστικά και αριστερά κόμματα, ακόμα κι όσα στάθηκαν κριτικά απέναντί του, βυθίστηκαν μαζί του, εγκατέλειψαν την επαναστατική προοπτική, συμμορφώθηκαν στο δόγμα του σύγχρονου εξελικτισμού. Η απονέκρωση και η νωθρότητα του πολιτικού λόγου, ως λόγου επαναστατικού και απελευθερωτικού για ολόκληρη την κοινωνία, αποτέλεσε, τις επόμενες δεκαετίες, κύριο χαρακτηριστικό για την Αριστερά.

«Η Αλλαγή». Στην ελληνική πραγματικότητα και στην αντίφαση σοσιαλισμού-λαϊκισμού, νικητής αναδείχθηκε ο δεύτερος, με την Αριστερά να χάνει την ιδεολογική της αυτονομία, ενώ «μια α priori παραδοχή για τον σοσιαλιστικό ή έστω αριστερό χαρακτήρα του ΠΑΣΟΚ στάθηκε ο μοιραίος σύμβουλος του ιδεολογικού της αφοπλισμού, που την έθετε συνεχώς υπό την ηγεμονία του πασοκικού λαϊκισμού», όπως έγραφε ο Άγγ. Ελεφάντης στον «Αστερισμό του λαϊκισμού». Κάπου εκεί, πριν καλά-καλά αρχίσει η εκσυγχρονιστική λαίλαπα και η αποθέωση της «ρεαλπολιτικής», χάθηκε η πίστη των ανθρώπων στον σοσιαλισμό. Το ΠΑΣΟΚ άλλαξε πολλά, προκειμένου να παραμείνουν όλα ίδια. «Στο όνομα του σοσιαλισμού καταστράφηκε ολόκληρο αξιακό πλαίσιο, ιδεολογίες, ψυχικές ευαισθησίες και συμπεριφορές, έννοιες και νοήματα, έτσι που ακόμη και το όνομα του σοσιαλισμού να καταστεί αφερέγγυο κι εύκολη λεία στα νεοφιλελεύθερα ιδεολογήματα».

Η απάντηση: ο σοσιαλισμός. Στον δρόμο προς τη διακυβέρνηση της χώρας, για πρώτη φορά από μια κυβέρνηση της Αριστεράς, οι σειρήνες ενός παρωχημένου «αριστερού κενύσανισμού» αφενός και μιας ψευδοανθρωπιστικής ιδεολογίας που ανακατεύει στο διάβρο της όλα τα αριστερά ιδεολογήματα αφετέρου, ηχούν διαπεραστικά. Το σοσιαλιστικό πρόταγμα παραπέμπεται στο αόριστο «αύριο», στον ορίζοντα των ανεκπλήρωτων υποσχέσεων και των διακηρυκτικών τίτλων. Η νέα «κουλτούρα» της Αριστεράς, κυβερνητική, υπεύθυνη και ρεαλιστική, φαίνεται να ξεχνάει, μες στην τόση της πολυφωνία, τις βασικές αφετηριακές αρχές της, με ορατό κίνδυνο να υπάρξει μεν μια μεγάλη Αριστερά, με μικρότατες ιδέες δε.

Στις μέρες μας, εποχή κατάρρευσης των μύθων και απομυθοποίησης των ταμπού, η υπόθεση του σοσιαλισμού δεν μπορεί να τίθεται με όρους εμμονής στις «Γραφές» του μαρξισμού-λενινισμού, ούτε ως διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε «επαναστάτες» και «ενσωματωμένους». Ο σοσιαλισμός δεν είναι εφικτός προορισμός ως αντίστροφη μέτρηση μιας πορείας ενός ωρολογιακού μηχανισμού, σύμφωνα με τον οποίο ήρθε η ώρα του και έχει ήδη καθοριστεί τι πρέπει να συμβεί. Αντίθετα, τα προβλήματα που γεννούν στους ανθρώπους την ανάγκη να αλλάξουν τη ζωή τους τον κάνουν εφικτή διαδικασία μέσα στην ασυνέχεια της ιστορίας. Το ζητούμενο είναι να αποκτήσουμε την πεποίθηση ότι η Αριστερά δεν αποτελεί απλώς μια ιδεολογική αναφορά, ανάμεσα στις τόσες άλλες, αλλά ένα ανατρεπτικό αναμορφωτικό κίνημα με οικουμενικές διαστάσεις.

Η επιζητούμενη αγωνιωδώς «εναλλακτική» πολιτική δεν μπορεί να είναι άλλη από εκείνη που θέτει σε αμφισβήτηση την ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, τις εκμεταλλευτικές σχέσεις, τις κοινωνικές αστικές σχέσεις που αρθρώνονται στην βάση της καπιταλιστικής αρχής. Οι στόχοι, που επικαιροποιούν το αριστερό σχέδιο μέσα στους αιώνες, που δίνουν σάρκα και οστά στην υπόθεση του σοσιαλισμού, παραμένουν ίδιοι: η εξουσία και η ιδιοκτησία. Μπροστά σε αυτό τον γόρδιο δεσμό συνεχίζουμε να αναμετράμαστε. Μπροστά σε αυτόν θα κριθεί-μεταξύ άλλων- το μέλλον της αριστερής διακυβέρνησης.

Ο Κωνσταντίνος Ζαγάρας είναι επιστημονικός συνεργάτης της Κ.Ο. του ΣΥΡΙΖΑ